

Warszawa, 19 grudnia 2016 r.

KMP.573.16.2016.RK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Leśnicy
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 10-11 października 2016 r. przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji (zwanego dalej: KMP, Mechanizmem) przeprowadzili wizytację Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Leśnicy przy ul. Kozielskiej 20c (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub MOW).

W skład zespołu wizytującego wchodził: dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji), Marcin Kusy i Rafał Kulas (prawnicy).

Celem wizytacji przedstawicieli Mechanizmu było sprawdzenie stanu przestrzegania praw wychowanków przebywających w placówce oraz dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W trakcie wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z kierownikiem Ośrodka Joanną Gągalską,
- dokonano oglądu terenu placówki, w tym pokoi wychowanków, toalet, jadalni, pomieszczeń dydaktycznych i rekreacyjnych,
- przeprowadzono podczas oglądu placówki rozmowy z personelem MOW,
- przeprowadzono rozmowy indywidualne z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,

- dokonano analizy dokumentacji dostępnej na miejscu, w tym akt osobowych, zeszytu skarg i wniosków i zeszytów obserwacji,
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMP poinformowali Ryszarda Baszuka - dyrektora Zespołu Placówek Oświatowych oraz Mirosławę Horzela-Skrzypek – wicedyrektora, o ustaleniach dokonanych w trakcie powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację i informacje pisemne, związane z funkcjonowaniem placówki, w tym statut, program zintegrowanych oddziaływań wychowawczych i sprawozdania z kontroli MOW.

Podczas wizytacji przedstawiciele KMP dokonali oceny traktowania wychowanków przez personel, legalności i prawidłowości dyscyplinowania, zapewnionych warunków bytowych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, realizacji prawa wychowanków do ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji i wypoczynku oraz swobody praktyk religijnych, a także kwalifikacji personelu i realizowanych oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, w których przedstawiciele KMP stwierdzili nieprawidłowości lub wyróżniają jednostkę na tle pozostałych.

2. Ogólna charakterystyka placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Leśnicy jest publiczną placówką resocjalizacyjno-wychowawczą i resocjalizacyjno – rewalidacyjną dla dziewcząt w wieku 15-18 lat. Jest placówką całoroczną, wspierającą w rozwoju i wychowującą młodzież zarówno w normie intelektualnej, jak i z lekką niepełnosprawnością intelektualną, posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego i wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji.

Organem prowadzącym MOW jest Starostwo Powiatowe w Strzelcach Opolskich, a nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Kuratorium Oświaty w Opolu.

Placówka przygotowana jest na przyjęcie 48 wychowanek. W czasie wizyty przedstawicieli Mechanizmu w placówce przebywało 35 wychowanek, podzielonych na 3 grupy wychowawcze (składające się z 12, 12 i 11 osób).

3. Mocne strony placówki i dobre praktyki

Mocną stroną placówki jest niewątpliwie oferowany katalog zajęć edukacyjnych i rekreacyjnych. Warto w tym miejscu wskazać na zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze

adresowane dla uczennic mających deficyty wiedzy szkolnej (z zakresu nauk przyrodniczych, matematyki, języka polskiego i języka angielskiego), zajęcia rozwijające ich zainteresowania (kulinarne, klub filmowy), zajęcia sportowe (wyjazdy na basen, mecze ekstraklasy piłki siatkowej, spływy kajakowe, piesze wycieczki, fit dance), konkursy muzyczne i zorganizowane formy wypoczynku (turnusy wakacyjne nad jeziorem Turawskim i w górach).

Na szczególną uwagę zasługuje planowany w październiku 2017 r., trzy miesięczny program profilaktyczny *Oto ma wycieczka*, finansowany przez Krajowe Biuro d.s. Przeciwdziałania Narkomanii. Program ten ma na celu trenowanie przez młodzież umiejętności społecznych, interpersonalnych oraz nabywania umiejętności konstruktywnego spędzania czasu wolnego. Tematyka warsztatów ma obejmować: integrację, radzenie sobie ze stresem, komunikację, asertywność, podejmowanie decyzji, poczucie własnej wartości. Warsztaty rozwoju osobistego mają być uzupełnione o warsztaty o tematyce hip-hopowej. Uczestnicy będą mieli okazję spróbować napisać własny tekst i nagrać wspólnie utwór hip-hopowy. Realizatorem programu będzie Pracownia Rozwoju Osobistego w Opolu.

Wizytujący pozytywnie ocenili też zapewniony wychowankom będących w zaawansowanej ciąży udział w zajęciach szkoły rodzenia w Kędzierzynie Koźlu oraz warsztatach z zakresu wychowania seksualnego (luty 2015).

Za dobre praktyki przedstawiciele KMP uznali:

a) możliwość korzystania z Poradni Terapii Uzależnień i Współzależnień

Wychowanki, które wymagają specjalistycznego leczenia w zakresie zagrożenia uzależnieniem lub uzależnienia od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych korzystają z Poradni Terapii Uzależnień i Współzależnień. W ramach spotkań terapeutycznych zdobywają wiedzę na temat mechanizmów uzależnienia i docierają do źródła trudności, które powodują sięganie przez nie po substancje psychoaktywne. Otrzymują także wsparcie i mogą pracować nad trzeźwym życiem i myśleniem. W latach 2015-2016 terapią objęto łącznie 10 wychowanek.

b) Telefon do mamy

Dziewczęta mają możliwość skorzystania z realizowanego we współpracy z fundacją Orange, programu *Telefon do mamy*, polegającego na instalowaniu w placówkach dla dzieci aparatów telefonicznych i przekazaniu bezpłatnych kart telefonicznych, w celu umożliwienia bezpłatnego kontaktu z bliskimi.

4. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie

W trakcie rozmów indywidualnych z dziewczętami odebrano sygnały o dokonywaniu szczegółowych przeszukań osobistych, wobec wychowanek powracających z przepustek oraz dopuszczających się ucieczek lub niepowracających w wyznaczonym czasie do Ośrodka. Przeszukanie odbywa się w pokoju wychowawców i jest dokonywane przez personel płci żeńskiej. Nie odnotowano udziału mężczyzn w czynnościach. Przeszukanie polega na dokładnym sprawdzeniu odzieży wychowanki w celu ustalenia czy nie posiada ona przy sobie niebezpiecznych przedmiotów lub takich, których posiadanie jest zabronione. W tym celu dziewczęta muszą zdjąć spodnie. Sprawdzane są także stanik, włosy i kieszenie. Dziewczęta sygnalizowały też, że personel dokonuje przeszukania pokoi i rzeczy osobistych wychowanek, bez pytania ich o zgodę.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że obowiązujące przepisy prawa nie dają personelowi MOW uprawnień do dokonywania sprawdzenia rzeczy i osoby, a także dokonywania przeszukiwania. W przypadku organów stosujących prawo (jak np. Policja) uprawnienie do ww. czynności wynika wprost z ustawy. W przypadku pracowników MOW ani obowiązująca ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, ani inny akt prawny takich uprawnień nie przewiduje. Powyższe działanie narusza więc zasadę legalizmu wyrażoną w Konstytucji RP i jest nieuprawnionym uzurpowaniem sobie przez personel uprawnień do których nie ma on prawa.

Przedstawiciele KMP przypominają, że zgodnie z zasadą legalizmu, wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP *organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa*. Nie mogą więc domniemywać swojej kompetencji, a wszelkie ich działania muszą mieć podstawę prawną¹.

Należy też zauważyć, że sprawdzenie czy przeszukanie są czynnościami ingerującymi w wolność jednostki, jej poczucie godności i samostanowienia, zaś realizowane w sposób nieodpowiedni, noszą w sobie ryzyko poniżenia. W związku z powyższym mogą być realizowane w sytuacjach gdy takie uprawnienie wynika wprost

¹ Sąd Najwyższy w postanowieniu 7 sędziów SN z 18 stycznia 2005 r. (sygn. WK 22/04) wskazał, że *art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowiący, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa zawiera normę zakazującą domniemywania kompetencji takiego organu i tym samym nakazuje, by wszelkie działania organu władzy publicznej były oparte na wyraźnie określonej normie kompetencyjnej.*

z ustawy, przez odpowiednio przeszkolony w tej materii personel i podlegać kontroli w zakresie legalności i prawidłowości wykonania².

Przedstawiciele KMP przypominają, że zgodnie z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., dalej Konstytucja, *wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.*

Wobec braku tego typu uregulowań dotyczących młodzieżowych ośrodków wychowawczych, jedynym uprawnieniem personelu tych placówek w sytuacjach, w których istnieje podejrzenie posiadania przez nieletniego przedmiotów niedozwolonych, jest prośba o dobrowolne ich wydanie. Tylko w takiej sytuacji, w której wychowanek dobrowolnie pokazuje swoje rzeczy osobiste nie dochodzi do bezprawnego działania personelu w postaci przeszukania, do którego nie uprawnia go żadna z obowiązujących norm prawnych. Wszelkich czynności związanych z ujawnieniem zawartości szafki, plecaka itp. może dokonać jedynie wychowanek, spełniając tym samym prośbę o dobrowolne ujawnienie przedmiotów niedozwolonych. Realizacja takich działań przez personel MOW, nawet za zgodą nieletniego, stanowi działanie bezprawne. **Naturalnie, w przypadku odmowy dobrowolnego wydania rzeczy niedozwolonej, dalsze czynności może wykonywać jedynie Policja.**

Z uwagi na powyższe przedstawiciele KMP rekomendują zaprzestanie przeszukiwania wychowanków, ich rzeczy i pokoi, poza sytuacjami, w których dochodzi do bezpośredniego zagrożenia ich zdrowia lub życia.

Z informacji udzielonych przedstawicielce KMP przez wychowankę MOW (*dane usunięto*) wynikało, że nieletnia otrzymała wezwanie na rozprawę sądową i chciała wziąć w niej udział. Z uwagi jednak, że stawiennictwo było nieobowiązkowe, personel placówki uznał, że nie może tam jechać, gdyż *starostwo tego nie rozliczy.*

² Przykładowo w postępowaniu karnym na przeszukanie i zatrzymanie rzeczy przysługuje zażalenie do sądu. Z czynności sporządza się również protokół, zob. art. 143 § 1 pkt. 6, art. 217 § 4, art. 229, art. 236 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.).

W aktach osobowych nieletniej ujawniono zawiadomienie Sądu Rejonowego (*dane usunięto*) o terminie posiedzenia zaplanowanego na dzień 16 września 2016 r., w sprawie zasadności przyjęcia nieletniej do szpitala psychiatrycznego.

W trakcie rozmowy podsumowującej dyrektor Zespołu Placówek Oświatowych Ryszard Baszuk wskazał, że z uwagi na dużą odległość do siedziby Sądu i związane z tym koszty, nie ma możliwości zapewnienia wychowawce uczestnictwa w rozprawie. Wskazał również na konieczność zapewnienia nieletniej opieki i delegowania pracownika.

W ocenie przedstawicieli KMP działanie dyrektora placówki jest w tym zakresie nieprawidłowe.

Zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji *każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.*

W ocenie przedstawicieli KMP prawo nieletniego do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy przez sąd obejmuje nie tylko samo procedowanie sądu, ale również możliwość wzięcia udziału w posiedzeniu, możliwość swobodnej wypowiedzi (prawo do wysłuchania), formułowania wniosków i zarzutów, a także prawo do korzystania z pomocy profesjonalnego pełnomocnika procesowego.

Warto w tym miejscu odnieść się do Konwencji o Prawach Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526). Konwencja w sposób bezpośredni określa prawo dziecka do udziału w procedurach i decyzjach go dotyczących oraz możliwość wypowiedzi, wskazując że:

- *Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należyłą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego (art. 12 ust. 1 i 2 Konwencji).*
- *Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka. Wykonywanie tego prawa może podlegać*

pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne: dla poszanowania praw lub reputacji innych osób albo do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź zdrowia albo moralności społecznej (art. 13 ust. 1 i 2 Konwencji).

Należy w tym miejscu przytoczyć również zapisy Europejskiej Konwencji o wykonywaniu praw dzieci, sporządzonej w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128).

Zapewnia ona dzieciom prawo do bycia informowanym o toczącym się postępowaniu sądowym oraz możliwości wyrażania własnej opinii (art. 3, 5, 6, 10). W art. 1 ust. 2 czytamy: *celem niniejszej konwencji jest promowanie – dla dobra dzieci – ich praw, przyznanie dzieciom praw procesowych oraz ułatwienie ich wykonywania poprzez zapewnienie, że dzieci, osobiście albo za pośrednictwem innych osób lub instytucji, będą informowane i uprawnione do uczestniczenia w dotyczących ich postępowaniach przed organem sądowym.*

W preambule Konwencji autorzy podkreślają, że potrzeba umożliwienia dzieciom wykonywania ich praw uwarunkowana jest ich dobrem oraz przekonaniem o potrzebie ochrony i promocji tych praw.

Prawo do rzetelnego procesu sądowego wynika także wprost z art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

Z uwagi na wyżej wyeksponowane standardy prawa krajowego i międzynarodowego, należy stwierdzić, że działania dyrektora placówki naruszają prawo nieletniego do wysłuchania i sprawiedliwego rozpoznania sprawy przez sąd i muszą zostać wyeliminowane. W ocenie wizytujących ewentualne koszty związane z dojazdem do siedziby sądu nie mogą stanowić uzasadnienia dla ograniczeń w tym zakresie, zaś fakt że stawienie na posiedzenie sądu nie jest obowiązkowe, nie oznacza, że organ władzy publicznej pod którego pieczęą pozostaje wychowanka, nie ma obowiązku zapewnienia jej udziału w rozprawie, w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Przy znacznej odległości do siedziby sądu należałoby rozważyć, czy nie wystąpić do sądu z wnioskiem o dokonanie czynności w ramach pomocy prawnej, co w przypadku wyrażenia przez sąd zgody, może ułatwić logistykę czynności. Decyzja odmowna sądu nie może jednak prowadzić do ograniczeń w zakresie praw wychowanki.

Przedstawiciele KMP chcieliby w tym miejscu wskazać też na wychowawczy charakter umożliwienia dziewczętom realizacji ich prawa do wysłuchania. Postawa taka może przyczynić się do eliminowania doznanego w ich odczuciu poczucia krzywdy

lub niesprawiedliwości, a tym samym umacniania poszanowania prawa i działalności instytucji publicznych, budowania pozytywnych relacji na linii personel – wychowanek, wzmacniania poczucia własnej wartości i umiejętności argumentowania oraz kształtowania właściwych postaw wychowawczych. Jest więc pożądana także ze społecznego punktu widzenia i realizacji celów działalności młodzieżowego ośrodka wychowawczego.

Przedstawiciele KMP rekomendują dyrektorowi MOW umożliwienie wychowankom udziału w posiedzeniach sądu w każdym przypadku, gdy podopieczne wyrażą taką wolę.

Przedstawiciele KMP wyrażają też zaniepokojenie sposobem użycia wobec wychowanek środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej oraz brakiem właściwego dokumentowania takich przypadków. Zgodnie z informacją przekazaną wizytującym przez personel placówki wynika, że w latach 2015-2016 użycie środka przymusu bezpośredniego miało miejsce wyłącznie w jednym przypadku. Analiza wpisów w zeszytach obserwacji wychowanek wykazała jednak, że niejednokrotnie dochodzi do sytuacji, w których przepisy prawa zezwalają personelowi na zastosowanie środków przymusu bezpośredniego. Przytrzymania wychowanki w sytuacji pobudzenia i agresji dokonywał jednak nie fachowy i odpowiednio przeszkolony w tej materii personel, a inne wychowanki (zob. wpisy dotyczące *dane usunięto*).

Taka praktyka poza brakiem umocowania prawnego (zapisy ustawy nie pozwalają na uczestnictwo wychowanek w stosowaniu środka)³, niesie za sobą ryzyko realizacji środka przymusu bezpośredniego w sposób nieprawidłowy, w tym samym naraża na ryzyko wystąpienia kontuzji i urazów. Nie jest też wskazana ze względów wychowawczych. Może bowiem kształtować w nieletnich poczucie władzy i postawy agresywne, prowadzić do podziałów w grupie samych wychowanek, a w sytuacjach skrajnych wywoływać chęć zrewanżowania się w późniejszym okresie za prezentowaną postawę.

Należy też zwrócić uwagę, że mimo, iż prawo zezwala w pewnych sytuacjach na użycie wobec wychowanki siły fizycznej, to wymaga właściwego dokumentowania takich przypadków (sporządzenia notatki z użycia środka i przekazania jej przełożonemu) oraz powiadomienia sędziego rodzinnego sprawującego nadzór nad placówką i sąd rodzinny wykonujący środek wychowawczy⁴.

³ Zob. art. 95a § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016 r., poz. 1654 j.t.), art. 2 ust. 2 pkt 2), art. 35 ust. 3 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2013 r. poz. 628 ze zm.).

⁴ Zob. art. 95a § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, art. 40 ust. 1 i art. 52 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Przedstawiciele KMP rekomendują wyeliminowanie udziału podopiecznych w stosowaniu środków przymusu bezpośredniego i jego realizację oraz dokumentowanie zgodnie z obowiązującym w tej materii prawem.

W trakcie rozmów indywidualnych sygnalizowanym przez dziewczęta problemem była kwestia ciszy nocnej. W placówce przyjęła się bowiem zasada, że dziewczęta które posiadają w pokoju lampkę nocną rozpoczynają ciszę nocną o godz. 22:00. Dla pozostałych cisza nocna rozpoczyna się o godz. 21:15.

Taka praktyka jest zdaniem przedstawicieli KMP nieprawidłowa. Traktowanie mniej przychylnie części z dziewcząt, może być przez nie odbierane jako poczucie krzywdy i prowadzić do niepotrzebnych napięć i eskalacji niepożądanych postaw i zachowań. Personel placówki powinien podjąć rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania niedogodności pozostawania z dala od rodziny, w ośrodku wychowawczym, a powyższa praktyka zdaje się nie zawierać żadnego waloru edukacyjnego lub wychowawczego. Przedstawiciele KMP zalecają wyeliminowanie nierównomiernego traktowania wychowanek w zakresie obowiązywania ciszy nocnej.

5.2. Prawo do informacji

Wizytując miejsca pozbawienia wolności przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji każdorazowo zwracają uwagę, czy wizytowana placówka udostępnia informacje o instytucjach stojących na straży praw człowieka. Możliwość kontaktu z taką instytucją przez osobę umieszczoną w MOW lub inną osobę, w przypadku naruszania praw nieletnich, wydaje się być dodatkową gwarancją zabezpieczającą przed niewłaściwym traktowaniem. Może też przyczynić się do poczucia bezpieczeństwa samych podopiecznych i prewencyjnie eliminować możliwe akty przemocy.

Na terenie wizytowanego Ośrodka znajdowały się numery infolinii do: Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich, Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, a także Ogólnopolskiego Telefonu Zaufania Narkotyki – Narkomania, prowadzonego przez Krajowe Biuro d.s. Przeciwdziałania Narkomanii.

Przedstawiciele KMP rekomendują aby wskazany wykaz instytucji poszerzyć o organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw człowieka i przeciwdziałaniem przemocy wobec nieletnich (np. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Fundacja Dzieci Niczyje, Fundacja Mederi, Fundacja La Strada i inne) oraz Sądu Rejonowego w Strzelcach Opolskich, sprawującego nadzór nad przestrzeganiem w placówce praw wychowanek. Zalecane jest też prócz numerów telefonów wskazanie adresów poszczególnych instytucji, tak

by informacja o przypadkach naruszenia praw i wolności mogła zostać przekazana w formie pisemnej.

5.3. Prawo do ochrony zdrowia

Wizytujący nie odebrali od wychowanek sygnałów świadczących o braku lub utrudnieniu w zakresie dostępności do opieki zdrowotnej. Wątpliwości wzbudziła jednak praktyka odbierania od rodziców lub opiekunów prawnych dziewcząt, ogólnej zgody na badania medyczne i zabiegi operacyjne, bez wskazania konkretnego przypadku usługi medycznej. Sytuacja taka dotyczyła (*dane usunięto*).

Zgodnie z uregulowaniami ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2015 r., poz. 464 ze zm.) lekarz może przeprowadzić badanie lub udzielić innych świadczeń zdrowotnych po wyrażeniu zgody przez pacjenta (art. 32 ust. 1). W odniesieniu do pacjenta małoletniego, wymagana jest zgoda jego przedstawiciela ustawowego, a gdy pacjent nie ma przedstawiciela ustawowego lub porozumienie się z nim jest niemożliwe - zezwolenie sądu opiekuńczego (art. 32 ust. 2).

Przedstawiciele KMP zwracają też uwagę, że wychowanek, który ukończył 16 lat również musi wyrazić zgodę na badanie i zabieg medyczny (art. 32 ust. 5). Jeżeli jednak zachodzi potrzeba jedynie zbadania małoletniego pacjenta, to zgodę może wyrazić także opiekun faktyczny, w tym pracownik MOW (art. 32. ust. 3).

Biorąc pod uwagę obowiązujący stan prawny, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają każdorazowe odbieranie zgody od opiekunów prawnych wychowanków na zabiegi medyczne i leczenie nieletnich we wszystkich sytuacjach, w których zgoda opiekuna faktycznego jest niewystarczająca.

5.4. Warunki bytowe

Mimo systematycznych działań dyrekcji w celu poprawy warunków bytowych podopiecznych, w dalszym ciągu wymagają dalszych prac w celu ich polepszenia. Część wizytowanych pomieszczeń wymagała wykonania drobnych prac remontowych i wymiany mebli (dostrzeżono m.in. zabrudzone ściany w pokojach, wyeksploatowane meble). Brak odpowiedniego standardu był widoczny szczególnie w pokojach grupy III, w sypialniach wieloosobowych. Z uwagi na powyższe przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji rekomendują przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych i podjęcie działań na rzecz podniesienia standardu wyposażenia pokoi mieszkalnych wychowanków.

Wychowanki sygnalizowały w trakcie rozmów indywidualnych, że MOW nie wyposaża je w papier toaletowy i podstawowe środki higieniczne. Wskazywały, że muszą prosić inne osoby o ich użyczenie.

Zapytany o powyższą kwestię dyrektor placówki zaprzeczył tym informacjom, wskazując że dziewczęta otrzymują papier toaletowy, lecz jest on widocznie szybko zużywany. Przedstawiciele KMP nie otrzymali wyjaśnień w kwestii zaopatrzenia wychowanek w środki higieniczne.

Przedstawiciele Mechanizmu chcieliby w tym miejscu uwypuklić, że zgodnie ze standardami Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) niezwykle istotne jest dbanie o zaspokajanie podstawowych potrzeb higienicznych nastoletnich dziewcząt, które przebywają w miejscach detencji. Niespełnianie tak podstawowych potrzeb jak brak dostępu do zaplecza sanitarnego, czy dostarczanie środków higienicznych, takich jak podpaski, może stanowić samo w sobie poniżające traktowanie (zob. Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego CPT [CPT/Inf (99) 12] odnoszącego się do materialnych warunków pozbawienia wolności nieletnich).

Z uwagi na powyższe Krajowy Mechanizm Prewencji prosi o zweryfikowanie sygnałów o brakach w zaopatrzeniu wychowanek w papier toaletowy i środki higieniczne. W przypadku ich potwierdzenia konieczne będzie ich wyeliminowanie. Przedstawiciele KMP chcieliby poznać stanowisko dyrektora w tej kwestii.

5.5. Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

W ocenie zespołu wizytującego placówka nie jest przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Mimo że w MOW nie przebywał wychowanek mający trudności w poruszaniu się, to specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona podopiecznych może dołączyć osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub o kulach. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

Warto zaznaczyć, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku.

Należy też przypomnieć, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), zwanego dalej:

rozporządzeniem, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 roku ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby z niepełnosprawnościami i ich dostosowanie, przy najbliższej modernizacji placówki.

5.6. Personel

Wszyscy pracownicy MOW legitymują się wykształceniem i kwalifikacjami zawodowymi odpowiednimi do pracy w warunkach młodzieżowego ośrodka wychowawczego. Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że wśród realizowanych przez personel studiów i kursów, znajdują się m.in.: resocjalizacja, socjoterapia, oligofrenopedagogika, terapia pedagogiczna i rewalidacja dzieci z szczególnymi potrzebami edukacyjnymi. Dyrektor, wicedyrektor oraz jeden z nauczycieli odbyli także kurs pierwszej pomocy przedmedycznej. Dziesięciu wychowawców zostało także przeszkolonych w zakresie seksualności osób niepełnosprawnych intelektualnie.

W ocenie zespołu wizytującego pożądanym byłoby jednakże poszerzyć zakres realizowanych przez wychowawców kursów i warsztatów, o zagadnienia dotyczące: użycia środków przymusu bezpośredniego, ochrony praw dziecka z punktu widzenia prawa i standardów międzynarodowych, sposobów radzenia sobie ze stresem i agresją, komunikacji interpersonalnej i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że odpowiednio dobrany i wykwalifikowany personel stanowi skuteczną gwarancję ochrony nieletnich przed niewłaściwym traktowaniem. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości codziennego kontaktu z nieletnimi, ma możliwość bieżącego monitorowania zachowania podopiecznych i wyłapywania

niepokojących sygnałów, świadczących o nieodpowiednim traktowaniu. Może także podjąć skuteczne środki zaradcze, w przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń (np. poprzez udzielenie pomocy, wezwanie policji czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń).

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT). W swoich sprawozdaniach podkreślając między innymi, że *dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków* (zob. pkt. 33 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12].)

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Leśnicy:

1. zaprzestanie przeszukiwania wychowanek, ich rzeczy i pokoi, poza sytuacjami, w których dochodzi do bezpośredniego zagrożenia ich zdrowia lub życia,
2. wyeliminowanie udziału podopiecznych w stosowaniu środków przymusu bezpośredniego i jego realizację oraz dokumentowanie zgodnie z obowiązującym w tej materii prawem,
3. wyeliminowanie nierównomiernego traktowania wychowanek w zakresie obowiązywania ciszy nocnej,
4. umożliwienie wychowankom udziału w posiedzeniach sądu w każdym przypadku, gdy podopieczne wyrażą taką wolę,

5. przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych i podjęcie działań na rzecz podniesienia standardu wyposażenia pokoi mieszkalnych wychowanek,
6. zweryfikowanie sygnałów o brakach w zaopatrzeniu wychowanek w papier toaletowy i środki higieniczne oraz wskazanie poczynionych ustaleń i podjętych działań,
7. uzupełnienie tablic informacyjnych o wykaz organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka i przeciwdziałaniem przemocy wobec nieletnich oraz Sądu Rejonowego w Strzelcach Opolskich, sprawującego nadzór nad przestrzeganiem w placówce praw wychowanków, a także umieszczenie danych adresowych instytucji stojących na straży praw człowieka,
8. zorganizowanie wychowawcom kursów i warsztatów obejmujących tematykę: użycia środków przymusu bezpośredniego, ochrony praw dziecka z punktu widzenia prawa i standardów międzynarodowych, sposobów radzenia sobie ze stresem i agresją, komunikacji interpersonalnej i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu,
9. odbieranie zgody od opiekunów prawnych wychowanków na zabiegi medyczne i leczenie nieletnich we wszystkich sytuacjach, w których zgoda opiekuna faktycznego jest niewystarczająca,
10. dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby z niepełnosprawnościami i ich dostosowanie, przy najbliższej modernizacji placówki.

2. Staroście Strzeleckiemu:

1. Przekazanie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.